

JULIAN BARNES

POCIT
KONCA

MAN
BOOKEROVA
CENA 2011

Artforum

Pocit konca

S FINANČNOU PODPOROU
MINISTERSTVA KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Julian Barnes
The Sense of an Ending

Copyright © 2011 by Julian Barnes
Translation © Adriana Komorníková 2012
Design & Layout © Janka & Palo Bálík 2012
Photo © Filip Vančo
Slovak edition © Artforum 2012

JULIAN BARNES

POCIT
KONCA

preložila Adriana Komorníková

Artforum

Pre Pat

Č A S Ť P R V Á

Pamätám si, ale nie v presnom poradí:

– lesk z vnútornej strany zápästia;

– paru, čo stúpa z mokrého dresu, keď doň padne horúca panvica, a smiech;

– kvapky spermií víriace okolo odtoku, než stečú dolu potrubím vysokého domu;

– riekku nezmyselne tečúcu proti prúdu, vlnu v pátravom svetle niekoľkých bateriek;

– ďalšiu riekku, širokú a šedivú, smer jej toku tajený silným vetrom čeriacim hladinu;

– dávno vychladnutú vodu vo vani za zamknutými dverami.

To posledné som vlastne nevidel, ale veď si nemusíte pamätať práve to, čo ste videli na vlastné oči.

Žijeme v čase – nepustí a mení nás –, ale nikdy som nemal pocit, že v tom mám celkom jasno. A nemám na mysli teórie ohýbania a návratu času alebo jeho prípadnej paralelnej existencie niekde inde. Nie, myslím obyčajný, každodenný čas, o ktorom nás hodiny uisťujú, že neustále plynie: tik-tak, tik-tak. Čomu by sa dalo väčšmi veriť než sekundovej ručičke? A predsa, aj tá najmenšia radosť či bolesť nám uštedruje lekciu o tvárnosti času. Niektoré emócie ho zrýchľujú, iné spomaľujú. Občas sa zdá, že sme ho zmeškali – až ho napokon naozaj zmeškáme, nikdy sa už nevráti.

Moje školské časy ma veľmi nezaujímajú a vôbec za nimi necítim nostalgiu. Všetko sa však začalo práve v škole, a preto sa musím zbežne vrátiť k niekoľkým udalostiam, ktoré sa začali tradovať ako historky, k niekoľkým nejasným spomienkam, ktoré čas skreslil na istotu. Keď teda už nemôžem presne povedať, čo sa skutočne stalo, môžem aspoň úprimne povedať, aké mi z toho ostali dojmy. Viac nedokážem.

Boli sme traja a s ním teraz štyria. Nečakali sme, že sa náš úzky kruh ešte rozšíri: dávno sme boli rozdelení do skupiniek a dvojíc a teraz nás už začínali zamestnávať predstavy, ako zmizneme zo školy do života. Volal sa Adrian Finn a bol to vysoký, nesmely chlapec, zo začiatku sa stále díval do zeme a nič nehovoril. Prvých pár dní sme si ho skoro vôbec nevšimli, u nás na škole sa nekonal nijaký uvítací ceremoniál, a už vôbec nie nejaké nepríjemné prijímacie rituály. Len sme ho vzali na vedomie a čakali.

Väčšmi sa však oňho zaujímali učitelia. Museli zistiť, či je inteligentný a disciplinovaný, zhodnotiť, či v predchádzajúcej škole dostal dobré vzdelanie a či sa z neho nevykľuje mimoriadne nadaný študent. Na tretie ráno toho školského polroku sme mali dejepis so starým Joeom Huntom, sarkasticky prívetivým učiteľom v trojdielnom obleku, ktorý si zabezpečoval disciplínu triedy udržiavaním znudenej nálady, no vždy v únosnej miere.

„Nuž, pamätáte, že som vás požiadal, aby ste si na úvod prečítali o panovaní Henricha VIII.“ S Colinom a Alexom sme na seba zaškútili a dúfali, že tú otázku nešvihne ako muškár nástrahu rovno na hlavu niektorého z nás. „Chcel by nám niekto priblížiť tú epochu?“ Z našich vyhýbavých pohľadov si spravil vlastný záver. „Nuž, možno Marshall. Ako by ste opísali panovanie Henricha VIII.?“

Pocítili sme väčšiu úľavu než zvedavosť, lebo Marshall bol opatrný hlupák, ktorému v úplnej nevedomosti chýbala vynaliezavosť. V otázke najprv hľadal prípadné skryté zložitosti, až sa napokon zmohol na odpoveď.

„Bolo to o nepokoji, pane.“

Sotva sa dalo neuškríňať, sám Hunt sa takmer usmial.

„Mohli by ste sa to pokúsiť popísať trochu presnejšie?“

Marshall pomaly súhlasne prikývol, ešte sa trochu zamyslel a zhodnotil, že nie je čas na opatrnosť. „Povedal by som, že to bolo o obrovskom nepokoji, pane.“

„No dobre. Finn, orientujete sa v tomto období?“

Nový chlapec sedel vľavo predou mnou. Na Marshalove hlúposti nijako očividne nereagoval.

„Žiaľ, pane, ani nie. Ale podľa jedného z ponímaní možno hodnoverne tvrdiť o hociktorej historickej udalosti, dokonca napríklad aj o vypuknutí prvej svetovej vojny, jediné, a síce, že 'sa niečo stalo'.“

„Skutočne to tak možno ponímať? No ale potom by som prišiel o prácu, nie?“ Po päťolízachských úsmeškoch nám starý Joe Hunt prepáčil prázdninovú záhaľčivosť a doplnil nám vedomosti o polygamnom pomazanom mäsiarovi.

Ihneď cez prestávku som išiel za Finnou. „Som Tony Webster.“ Unavene sa na mňa pozrel. „Tá odpoveď Huntovi bola skvelá.“ Zdalo sa, že nevie, o čom hovorím. „Že sa niečo stalo.“

„Aha. Áno. Bol som dosť sklamaný, že sa toho nechtyl.“

Čakal som, že povie niečo iné.

Pamätám si aj ďalšiu drobnosť. My traja sme nosili ako symbol nášho zväzku hodinky s ciferníkom na vnútornej strane zápästia. Bola to, samozrejme, póza, ale možno i niečo viac. Čas sa tak javil ako osobná, dokonca tajná záležitosť. Od Adriana sme očakávali, že si ten symbol všimne a pridá sa, ale nespravil to.

Neskôr v ten deň – alebo možno v niektorý iný – sme mali dve hodiny angličtiny s Philom Dixonom, mladým učiteľom, ktorý prišiel rovno z Cambridgea. Rád používal súčasné texty a chrľil nečakane provokatívne vyjadrenia: „Narodenie, kopulácia a smrť – podľa T. S. Eliota je všetko len o tom. Nejaké komentáre?“ Raz prirovnal shakespearovského hrdinu ku Kirkovi Douglasovi v *Spartakovi*. A pamätám si, ako pri diskusii o poézii Teda Hughesa nachýlil hlavu a zamrmlal: „Všetci sme, pravdaže, zvedaví, čo bude, keď

už vyčerpá všetky zvieratá.“ Niekedy nás oslovoval „džentlmeni“. Prirodzene, že sme ho uctievali.

V to popoludnie nám rozdal báseň bez názvu, dátumu či mena autora, dal nám desať minút, aby sme si ju preštudovali a potom sa nás spýtal na názor.

„Mohli by sme začať u vás, Finn? Len jednoducho vysvetlite, o čom je podľa vás táto báseň.“

Adrian dvihol zrak od svojej lavice. „Téma je Eros a Tanatos, pane.“

„Hmm. Pokračujte.“

„Pohlavná túžba a smrť,“ pokračoval Finn, akoby po grécky nerozumeli nielen tí najhlúpejší vzadu. „Alebo láska a smrť, ak chcete. Každopádne erotický princíp, ktorý sa dostáva do konfliktu s princípom smrti. A čo z tohto konfliktu vyplýva, pane.“

Asi som vyzeral, že to na mňa spravilo väčší dojem, ako by bolo podľa Dixona zdravé.

„Webster, vysvetlite nám to bližšie.“

„Myslel som si, že je to báseň o sove, pane.“

To bol jeden z rozdielov medzi nami tromi a naším novým priateľom. My sme si zásadne robili srandu, okrem prípadov, keď sme boli vážni. Adrian bol zásadne vážny, okrem prípadov, keď si robil srandu. Chvíľu nám trvalo, než sme na to prišli.

Adrian sa dal pohltiť našou skupinkou bez najmenšieho prejavu, že by sa o to snažil. Asi sa ani nesnažil. A neprispôboval sa nám ani svojimi postojmi. Na ranných modlitbách ho bolo počuť, ako s ostatnými odpovedá, kým Alex a ja sme len mlčky otvárali ústa a Colin najradšej posmešne napodobňoval rev fanatickeho entuzias-tu. My traja sme považovali školské športy za kryptofašistický plán potlačiť náš sexuálny pud, no Adrian sa stal členom šermiarskeho klubu a trénoval skok do výšky. Naše trio si zakladalo na tom, že nemáme hudobný sluch, a Adrian chodil do školy s klarinetom. Keď Colin odsudzoval rodinu, ja som si robil posmech z politického systému a Alex prednášal filozofické výhrady k vnímaniu podstaty

reality, Adrian sa nevyjadroval – teda spočiatku. Mali sme z neho dojem, že veciam veril. My tiež – akurát sme chceli veriť v naše vlastné veci, a nie v to, v čo sme mali veriť podľa iných. Považovali sme to totiž za našu očistnú skepsu.

Škola bola v centre Londýna, kam sme každý deň cestovali z vlastných štvrtí cez niekoľko cudzích. V tých časoch to bolo jednoduchšie: menej peňazí, nijaké elektronické zariadenia, nepatrný módný diktát, nijaké frajerky. Nemalo nás čo odvádzať od našich ľudských a synovských povinností, ktorými bolo študovať, zložiť skúšky, získať pracovné miesto adekvátne kvalifikácii, a nakoniec viesť neohrozene plnší život ako naši rodičia, ktorí budú náš životný štýl schvaľovať, hoci ho aj budú sami pre seba porovnávať s vlastným ranejším životom, jednoduchším, a teda lepším. O tomto sa, samozrejme, nikdy nahlas nehovorilo: vznešený sociálny darvinizmus anglickej strednej vrstvy bol vždy implicitný.

„Rodičia, tie pojebané svine,“ pošťožoval sa raz v pondelok cez obed Colin. „Keď ste malí, myslíte si, že sú príma, a potom zistíte, že sú presne ako...“

„Henrich VIII., Col?“ spýtal sa Adrian. Už sme si začali zvykať, že má zmysel pre iróniu, a tiež na to, že ju vie namieriť aj proti nám. Keď si z nás ťahoval, alebo keď nás žiadal, aby sme hovorili vážne, mňa oslovoval Anthony, Alex bol preňho odrazu Alexander a Colin, z ktorého sa nedala spraviť dlhšia verzia, bol skrátene Col.

„Neprekážalo by mi, keby mal otec pol tucta žien.“

„A bol neuveriteľne bohatý.“

„A portrétoval ho Holbein.“

„A poslal pápeža do riti.“

„Máš nejaký konkrétny dôvod, prečo sú pojebané svine?“ spýtal sa Colina Alex.

„Chcel som, aby sme išli do lunaparku. Povedali, že celý víkend musia robiť na záhrade.“

Správne, pojebané svine. Len nie podľa Adriana, ktorý naše odsudzujúce reči počúval, ale málokedy sa pridal. A nám sa predsa len zdalo, že mal na to tie najlepšie dôvody. Pred rokmi mu odišla

mama a Adriana so sestrou nechala na starosti otcovi. Pojem „rodina osamelého rodiča“ sa začal bežne používať až o mnoho rokov neskôr, vtedy dávno sa hovorilo o „rozpadnutej rodine“ a Adrian bol jediný človek z takejto rodiny, ktorého sme poznali. Mal byť preto nabitý existenciálnym zúrivým hnevom, ale nebol a tvrdil, že mamu miluje a otca si váži. My traja sme každý osobne preskúmali jeho prípad a dospeli sme k názoru, že kľúčom k šťastnému rodinnému životu je nebyť rodinou – alebo aspoň rodinou, ktorá žije pokope. Keď sme to takto rozanalyzovali, závideli sme Adrianovi ešte väčšmi.

V tých dňoch sme mali pocit, akoby nás držali v nejakej ohrade, kde čakáme, kedy nás vypustia do života. A keď ten okamih nadíde, náš život – a čas samotný – sa zrýchli. Ako sme mali vedieť, že náš život sa už predsa dávno začal, že sme už niečo dosiahli a aj nás niečo negatívne poznačilo? Že nás vypustia len do väčšej ohrady so spočiatku nerozoznateľnými hranicami?

Za ten čas sme boli posadnutí knihami a sexom, zástancovia meritokracie a anarchizmu. Všetky politické a spoločenské systémy sme považovali za skorumpované, no aj tak sme odmietali zohľadniť akúkoľvek alternatívu okrem hedonistického chaosu. Adrian nás však nútil, aby sme verili v uplatňovanie myšlienok do života a v predstavu, že princípy by mali riadiť skutky. Predtým bol medzi nami považovaný za filozofa Alex. Mal na rozdiel od nás ostatných dvoch všeličo prečítané a mohol napríklad odrazu vyhlásiť: „O čom nevieme rozprávať, o tom musíme mlčať.“ S Colinom sme sa nad tou myšlienkou na chvíľu mlčky zamysleli, potom sme sa uškrnuli a pokračovali v rozhovore. Adrianov príchod však pripravil Alexa o pozíciu – alebo skôr, dal nám možnosť vybrať si aj iného filozofa. Zatiaľ čo Alex prečítal Rusella a Wittgensteina, Adrian prečítal Camusa a Nietzscheho. Ja som prečítal Georga Orwella a Aldousa Huxleyho a Colin Baudelairea a Dostojevského. Ale to je len hrubý výpočet.

Áno, samozrejme, boli sme pozéri – na čo iné je mladosť? Používali sme výrazy ako „svetonázor“ alebo „*Sturm und Drang*“, radi